

TERENTII HECYRA.

C. SULPITII APOLLINARIS PERIOCHA IN HECYRAM.

*Uxorem duxit Pámphilus Philámenam,
Cui quóndam ignorans vírgini vitium obtulit,
Cujúsque per vim quem detraxit ánulum,
Dedérat amícae Bécchidi meretriculae.
Dein profectus in Ímbrum est: nuptam haut áttigit.
Hanc máter utero grávidam, ne id sciát socrus,
Ut aéggram ad se transfért: revertit Pámphilus:
Depréndit partum: eclat: uxorem tamen
Recipere non volt. páter incusat Bécchidís
Amórem. dum se púrgat Bacchis, ánulum
Matér vitiatæ fórte agnoscit Myrrhina,
Uxorem recipit Pámphilus cum filio.*

ACTA LUDIS MEGALENSIB. SEX. IUL. CAESARE CN. CORNELIO
 DOLABELLA AEDILIB. CURULIB. NON EST PERACTA. MODOS
 FECIT FLACCUS CLAUDI. TIBIBI PARIB. TOTA GRAECA ME-
 NANDRU. FACTA EST. ACTA PRIMO SINE PROLOGO. DATA SE-
 CUNDO CN. OCTAVIO T. MANLIO COSS. RELATA EST. L. AEMI-
 LIO PAULO LUDIS FUNERALIB. NON EST PLACITA. TERTIO
 RELATA EST Q. FULVIO L. MARCIO AEDILIB. CURULIB. EGIT.
 L. AMBIVIVS TURPIO. PLACUIT.

Fabulae interlocutores.

PHILOTIS , me- retrix.	} personae adventi- ciae ad argumen- tum explicandum.	PHIDIPPUS , pater Philumenaе, socer Pamphil.
SYRA , anus.		PAMPHILUS , Bacchidem nuper amans, nunc quidem cum Phi- lumena matrimonio conjunctus.
PARMENO , servus Sostratae.		MYRRHINA , mater Philumenaе, socrus Pamphili.
LACHES , pater Pamphili, socer Philumenaе.		SOSIA , conservus Parmenonis, cum Pamphilo post navigationem (III, 4.) rediens.
SOSTRATA , mater Pamphili, so- crus Philumenaе.		
BACCHIS , meretrix a Pamphilo nuper amata.		

Persona muta:

PHILUMENA, puella nupta Pamphilo.

PROLOGUS.

Hecyra est huic nomen fabulae: haec cum data est
Nova, ei novum intervénit vitium et calamitas,
Ut neque spectari neque cognosci pótuerit:
Ita pópulus studio stúpidus in funámbulo
Animum occuparat. nunc haec plane est pró nova: 5
Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem nóluit
Iterum referre, ut iterum posset vendere.
Alias cognostis ejus: quaeso hanc noscite.

ALTER PROLOGUS.

Orátor ad vos venio ornatu prólogi:
Sinite exorator sim: eodem ut jure uti senem
Liceat, quo jure sum usus adulescentior;
Novas qui exactas feci ut inveterascerent;
Ne cum poeta scriptura evanesceret. 5
In his, quas primum Caecili didici novas,
Partim sum earum exactus: partim vix steti.
Quia scibam, dubiam fortunam esse scenicam,
Spe incerta, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere coepi, ut ab eodem alias discerem 10
Novas, studiose; ne illum ab studio abducerem.
Perfeci, ut spectarentur. ubi sunt cognitae,
Placitae sunt. ita poetam restitui in locum,
Prope jam remotum injuria adversarium
Ab studio, atque ab labore, atque arte ab musica. 15
Quod si scriptorem praevissem in praesentia,
Et in deterrendo voluisssem operam sumere,
Ut in otio esset, potius quam in negotio;
Deterruissem facile, ne alias scriberet.
Nunc quid petam, mea causa aequo animo attendite. 20
Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium
Numquam agere licitum est; ita eam oppressit calamitas.
Eam calamitatem vestra intellegentia
Sedabit, si erit adjutrix nostrae industriae.

Cum primum eam agere coépi, pugilum glória, (Funámbuli eodem accessit expectatio)	25
Comitum conventus, strépitus, clamor mulierum Fecere, ut ante tempus exirem foras.	
Vetere in nova coepi uti consuetudine, In experiundo ut essem: refero denuo.	30
Primo actu placeo: cum interea rumor venit, Datum iri gladiatores: populus convolat: Tumultuantur, clamant, pugnant de loco: Ego interea meum non potui tutari locum.	
Nunc turba non est: otium et silentium est: Agendi tempus mihi datum est: vobis datur	35
Potestas condecorandi ludos scenicos. Nolite sinere, per vos artem musicam	
Recidere ad paucos: facite, ut vestra auctoritas Meae auctoritati faulrix adiutrixque sit.	40
Si numquam avare pretium statui arti meae; Et eum esse quacstum in animum induxi maximum, Quam maxime servire vestris commodis: Sinite impetrare me, qui in tutelam meam Studium suum, et se in vestram commisit fidem,	45
Ne eum circumventum inique iniqui inrideant. Mea causa causam accipite, et date silentium: Ut libeat scribere alias, mihi que ut discere Novas expediat, posthac pretio emptas meo.	

ACTUS I. SCENA I.

PHILOTIS meretrix. SYRA anus.

PH. Per pol quam paucis reperias meretricibus Fidelis evenisse amatores, Syra.	
Vel hic Pamphilus jurabat quotiens Bacchidi, Quam sancte, ut quis facile posset credere, Numquam illa viva uxorem ducturum domum.	5
Em duxit. Sy. ergo propterea te sedulo Et moneo et hortor, ne te cujusquam misereat: Quin spolies, mutiles, laceres, quemquem nata sis.	
PH. Utin' eximium neminem habeam? Sy. neminem, Nam nemo quisquam illorum, scito, ad te venit,	10
Quin ita paret sese, abs te ut blanditiis suis Quam minimo pretio suam voluptatem expleat: Hiscine tu, amabo, non contra insidiabere? Sy. Tamen pol eandem injurium 'st esse omnibus.	
PH. Injurium autem est, ulcisci adversarios? Aut, qua via captent te illi, eadem ipsos capi?	15

Eheú me miseram, cúr non aut istacé mihi
Actás et forma est, aut tibi haec senténtia?

ACTUS I. SCENA II.

PARMENO. PHILOTIS. SYRA.

PA. Senéx si quaeret mé, modo isse dícito
Ad pórtum, percontátum adventum Pámphili.
Audín', quid dicam, Scírte? si quaerét me, uti
Tum dícas: si non quaéret, nullus díxeris:
Aliás ut uti póssim causa hac íntegra. 5
Set videon' ego Philótium? unde haec ádvenit?
Philótis, salve múltum. *PH.* o salve, Pármeno.
SY. Salvé mecastor. Pármeno. *PA.* et tu edepól, Syra.
Philótis, dic mi, ubi te óblectasti támdiú?
PH. Minime équidem me oblectávi, quae cum mílite 10
Corínthum hinc sum profécta inhumaníssumo:
Biénnium ibi perpétuum mísera illám tuli.
PA. Edepól te desidérium Athenarum árbitror,
Philótium, cepísse saepe: et té tum
Consílium contemísisse. *PH.* non díci potest, 15
Quam cúpida eram huc redeúndi, abeúndi a mílite,
Vosque híc vidéndi, antíqua ut consuetúdine
Agitárem inter vos libere convívium:
Nam illi haút licebat, nísi praefínitó loquí,
Quae illi placerent. *PA.* haút opinor, cómmode 20
Finém statuisse orátióni mílitem.
PH. Set quíd hoc negoti est? módo quae narrávit mihi
Hic íntus Bacchis? quód ego numquam crédidi
Fore, ut ille hac viva póset animum índucere,
Uxórem habere. *PA.* habére autem? *PH.* eho tu, an nónon 25
habet?
PA. Habét: set firmac haec véreor ut sint nuptiae.
PH. Ita dí deaeque fáxint: si in rem est Báčchidis.
Set qui istuc credam ita ésse, dic mihi, Pármeno.
PA. Non ést opus proláto: hoc percontáric
Desístite. *PH.* nempe ea caúsa, ut ne id fiát palam. 30
Ita mé dí amabunt, haút propterea té rogo,
Ut hoc próferam, set ut tácita mecum gaúdeam.
PA. Numquám tam díces cómmode, ut tergúm meum
Tuam ín fidem commítam. *PH.* ah noli, Pármeno:
Quasi tú non multo mális narrare hóc mihi, 35
Quam ego, quae percontor, scíre. *PA.* vera haec praédicat:
Ét illúd mihi vitium 'st máximum. si míhi fidem
Das, té tacíturam, dícam. *PH.* ad ingeniúm redís.

Fidém do: loquere. *PA.* ausculta. *PH.* istic sum. *PA.* hanc
Báchhidem

Amábat, ut cum máxume, tum Pámphilus, 40

Cum páter, uxorem ut dúcat, orare óccipit:

Et haéc communia ómnium quae súnť patrum,

Seném sese esse dicere, illum autem esse únicum:

Praesídium velle sé senectutí suae.

Ille primo se negáre. set postquam ácrius 45

Pater ínstat, fecit, ánimi ut incertús foret,

Pudórin' anne amóri obsequeretúr magis.

Tundéndo atque odio dénique effecit senex:

Despóndit ei gnatum hufus vicini próximi.

Usque illud visum est Pámphilo ne utiquám grave; 50

Donéc jam in ipsis núptiis, postquam videt

Parátas; nec moram úllam, quin ducat, dari:

Ibi dénum ita aegre túlit, ut ipsam Báchhidem,

Si adésset, credo, ibi éjus commiserésceret.

Ubiúmque datum erat spátium solitúdinis, 55

Ut cónloqui mecum úna posset: „Pármeno,

Perii, quid ego egi? in quód me conjeci malum?

Non pótero ferre hoc, Pármeno: perii miser.“

PH. At té di deaque cum tuo istoc odió, Laches.

PA. Ut ad paúca redeam, uxórem deducit domum. 60

Nocte illa prima vírginem non áttigit:

Quae cónsecuta 'st nóx eam, nihiló magis.

PH. Quid ais? cum vírgine úna adulescens cúbuert

Plus pótus, sese illa ábstinere ut pótuerit?

Non vérisimile dicis: neque verum árbitor. 65

PA. Credo, ita videri tibi: nam nemo ad té venit,

Nisi cúpiens tui: ille invítus illam dúxerat.

PH. Quid deinde fit? *PA.* díctus sane paúculis

Post, Pámphilus me sólum seducit foras;

Narrátque, ut virgo ab se íntegra etiam túm siet: 70

Seque ánte, quam eam uxórem duxissét domum,

Sperásse, eas toleráre posse núptias.

„Set quam decrerim mé non posse díutius

Habére, eam ludibrio haberi, Pármeno,

Quia íntegram itidem réddam, ut accepí. suis, 75

Neque honéstum mihi, neque útile ipsi vírgini est.“

PH. Pium ac pudicum ingénium narras Pámphili.

PA. „Hoc égo proferre, incómodum mi esse árbitor:

Reddí patri autem, cui tu nil dicás viti,

Supérbum est: set illam spéro, ubi hoc cognóverit, 80

Non pósse se mecum ésse, abituram dénique.“

PH. Quid intérea? íbatne ad Báchhidem? *PA.* cotídie.

Set út sit, postquam hunc álienum ab sesé videt,
 Máligna magis et mágis procax facta sílico est.
PH. Non édepol mirum. *PA.* atque éa res multo máxume 85
 Disjúnxit illum ab illa; postquam et ípse se,
 Et illam, et hanc, quae dómi erat, cognovit satis,
 Ad exéplum ambarum móres earum existumans.
 Haec, íta uti liberáli atque ingenuae decet,
 Pudéns, modesta; incómmoda, atque injúrias 90
 Viri ómnis ferre; et tégere contumélias.
 Hic ánimus, partim uxóris misericórdia
 Devinctus, partim victus hujus injúria,
 Paulátim elapsus 'st Bécchidi, atque huc tránstulit
 Amórem, postquam pár ingenium náctus est. 95
 Intérea in Imbro móritur cognátus senex
 Horúnce. ad hos ea rédiit lege heréditas.
 Et amántem ínvitum Pámphilum extrudit pater.
 Reliquit hic cum mátre uxorem: nám senex
 Rus ábdit sese: huc ráro in urbem cómmeat. 100
PH. Quid adhúc habent infirmitatis núptiae?
PA. Nunc áudies. primo hós dies complúsculos
 Bene cónvenibat sáne inter eas. ínterim
 Miris modis odísse coepit Sóstratam:
 Neque lites ullae intér eas, postulátio 105
 Numquám. *PH.* quid igitur? *PA.* sí quando ad eam accésserat
 Confábulatum, fúgere e conspectu sílico,
 Vidére nolle: déniqne ubi non quít pati,
 Simulát, se ad matrem accérsi ad rem divínam, abít;
 Ubi illic dies est complúris, accérsi jubet: 110
 Dixére causam néscio quam. iterúm jubet;
 Nemó remisit. póst quam accérsit saépius,
 Aegram ésse simulant múlierem. nostra sílico
 It visere ad eam: admísit nemo. hoc úbi senex
 Rescívit, heri éa cáusá rure huc ádvenit, 115
 Patrém continuo cónvenit Philúmenae.
 Quid égerint intér se, nondum etiám scio:
 Nisi sáne curae est, quórsum eventurum hóc síct.
 Habés omnem rem: pérgam, quo coepi hóc iter.
PH. Et quídem ego: nam constitui cum quodam hóspite, 120
 Me esse illum conventúram. *PA.* di vortánt bene,
 Quod agás. *PH.* vale. *PA.* et tu béne vale, Philótium.

ACTUS II. SCENA I.

LACHES. SOSTRATA.

L. Pró deum atque hominúm, quod hoc genus est, quae haéc
 est conjurátio?

Ut ne omnes mulieres eadem aequè studeant, nolintque omnia.
Neque declinatam quicquam ab aliarum ingenio ullam reperia?
Itaque adeo uno animo omnes socrus oderunt nurus.

Viris adversari aequè studium est, similis pertinacia 'st. 5

In eodemque omnes mihi videntur ludo doctae ad malitiam.

Ei ludo, si ulla sit magistra, hanc esse satis certò scio.

So. Me miseram, quae nunc, quamobrem accuser, nescio. L.
hem, tu nescias.

So. Ita me di bene ament, mi Laches,

Itaque una inter nos agere aetatem liceat. L. di mala prò-
hibeant. 10

So. Meque abs te inmerito esse accusatum, postmodo resciscès, scio.

L. Te inmerito? an quicquam pro istis factis dignum te dici potest?

Quae me et te et familiam dedecoras, filio luctum paras.

Tum autem, ex amicis inimici ut sint nobis adfinés, facis:

Qui illum decrerunt dignum, suos cui liberos committerent. 15

Tu sola exorere, quae perturbes haec, tua imprudentia.

So. Egon? L. tu, inquam, mulier, quae me omnino lapidem,
non hominem putas.

An, quia ruri esse crebro soleo, nescire arbitràmini,

Quo quisque pacto hic vitam vestrorum exigit?

Multo melius hic quae fiunt, quam illi, ubi sum adidue, scio: 20

Ydeo quia, ut vos domi mihi eritis, profunde ego ero fama foris.

Iampridem equidem audivi, cepisse odium tuum Philumenam:

Minimeque adeo mirum; et, ni id fecisset, magis mirum foret.

Sed non credidi adeo, ut etiam totam hanc odisset domum:

Quod si scissem, illa hic maneret potius, tu hinc issès foras. 25

At vide, quam inmerito aegritudo haec oritur mi abs te, Sóstrata:

Rus habitatum abii, concedens vobis et rei serviens;

Sumptus vestros otiumque ut nostra res possèt pati,

Meo labori haut parcens, praeter aequom atque aetatem meam.

Nón te pro his curasse rebus, né quid aegre essèt mihi? 30

So. Nón mea opera, néque pol culpa evénit. L. immo maxime:

Sola hic fuisti: in te omnis haeret culpa sola, Sóstrata.

Quae hic erant curares; cum ego vos curis solvi ceteris.

Cum puella animum suscepisse inimicitias nón pudet?

Ylliis dices culpa factum? So. haut equidem dico, mi Laches. 35

L. Gaudeo, ita me di ament, gnati causa: nam de te quidem,

Satis scio, peccando detrimenti nil fieri potest.

So. Qui scis, an ea causa, mi vir, me odisse adsimulaverit,

Ut cum matre plus una esset? L. quid ais? non signi hoc sat est,

Quod heri nemo voluit visentem ad eam te intro admittere? 40

So. Enim lassam oppidò tum esse aibant: eo ad eam non ad-
missa sum.

L. Tuós esse ego illi móres morbum mágis, quam ullam aliam rem, árbitor:

Ét merito adeo: nám vostrarum nálla est, quin gnatúm velit Dúcere uxorem: ét quae vobis plácita est, condició datur: Ubi duxere inpúlsu vostro, vóstro impulsu eadem éxigunt. 45

ACTUS II. SCENA II.

PHIDIPPUS. LACHES. SOSTRATA.

Ph. Etsi scio ego, Philáména, meum jús esse, ut te cógam, Quae ego ímperem, facere: égo tamen patrio ánimo victus faciam, Ut tibi concedam; néque tuae libidini advorsábor.

L. Atque, écceum, Phidippum óptume video: hinc jam scibo, quid sit

Phidippe, et ego meis me ómnibus scio esse adprime obsequéntem; 5

Set nón adeo, ut mea fácilitas corrúmpat illorum ánimos: Quod tú si ídem facerés, magis rem in vóstram et nostram id ésset.

Nunc vídeo in illarum ésse te potéstate. *Ph.* heia véro.

L. Adii te heri de filia: ut veni, ítidem incertum amisti. 10

Haut ita decet, si pérpetem hanc vis ésse adfinitátem, Celáre te iras. si quid est peccátum a nobis, prófer:

Aut éa refellendo, aut purgando vóbis corrigémus, Te júdice ipso. sín ea 'st retinéndi causa apút vos,

Quia négra est: te mi injúriam facere árbitor, Phidippe; Si métuís, satis ut meae domi curétur diligénte. 15

At ita me di ament, haut tibi hoc concédo, etsi illi páter es, Ut tu illam salvam mágis velis; id ádeo gnati causa:

Quem ego intellexi illam haut minus, quam se ípsum, magni fácere. 20

Neque ádeo clam te est, quam ésse eum latúrú graviter crédam, Hoc sí rescierit: eó domum studeo hánc, prius quam ille huc rédeat. 20

Ph. Lachés, et diligéntiam vostram ét benignitátem

Novi: ét quae dicis, ómnia esse, ut dicis, ánimu índuco:

Ét te hóc mi cupio crédere: illam ad vós redire stúdeo,

Si fácere possim ulló modo. *L.* quae rés te id facere próhibet? Eho, núnquidnam accusat virum? *Ph.* minumé: nam postquam atténdi 25

Magis, ét vi coepi cógere, ut rediret; sancte adjúrat,

Non pösse apút vos Pámphilo se absénte perduráre:

Aliúd fortasse alii víti est: ego sum ánimo leni nátus:

Non pössum advorsari meis. *L.* hem, Sóstrata. *So.* heu me miseram!

L. Certúmne est istuc? *PH.* núnc quidem ut vidétur: set num-
quid vis? 30
Nam est, quód me transire ad forum jam opórtet. *L.* eo te-
cum úna.

ACTUS II. SCENA III.

SOSTRATA.

E'depol ne nos súmus inique aeque ómnes inuisae viris,
Própter paucas: quae ómnes faciunt dignae ut videamúr malo.
Nam ita me di ament, quód me accusat vir nunc, sum extra
nóxiam.

Sét non facile est expurgatu: ita ánimu induxerunt, socrus
Ómnis esse iniquas: haut pol mé quidem: nam numquám secus 5
Hábuí illam, ac sí ex mé esset nata: nec, qui hoc mi eve-
niát, scio:

Nísi pol filiúm multimodis jam expeto, ut redeát domum.

ACTUS III. SCENA I.

PAMPHILUS. PARMENO. MYRRHINA.

PAM. Némini plura ego acérba credo esse ex amore homini
úmquam oblata,

Quám mi. heu me infelicem, hancine ego vitam parsi pèrdere?
Háncine causa eram égo tantopere cúpidus redeundi domum? ah,
Quánto fuerat praestabilius, úbivis gentium ágere aetatem,
Quam húc redire? atque haec ita esse míserum me resciscere? 5
Nám nos omnes, quibus est alicunde áliquis objectús labos,
Ómne quod est intérea tempus priusquam id rescitúm 'st, lucro 'st.
PAR. A't sic citius, qui te expedias his aerumnis, réperias.

Sí non rediissés, haec irae factae essent multo ámpliores:
Sét nunc adventúm tuum ambas, Pámphile, scio réverituras. 10
Rém cognoscés: iram expedies: rúrsum in gratiám restitues.

Lévia sunt, quae tú pergravia esse in ánimu induxti tuum.
PAM. Quid cónsolare me? án quisquam usquam géntium 'st
aequé míser?

Prius quam hánc uxorem dúxi, habebam alibi ánimu amoris
déditum:

Iam in hác re, ut taceam, cuivis facile est scíta, quam fue-
rim míser: 15

Tamén numquam ausus súm recusare eám, quam mi obtrudit
pater.

Vix me hínc abstraxi, atque inpeditum in eo expedivi ánimu
meum;

Vixque húc contuleram: em, nóva res orta 'st, pórró ab hac
quae me ábstrahat.

Tum aut matrem ex ea re me aut uxorem in culpa inventurum
arbitror:

Quod cum ita esse invenero, quid restat, nisi porro ut sciam
miser? 20

Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas jubet:
Tum uxori obnoxius sum, ita olim suo me ingenio pertulit:
Tot meas injurias, quae numquam nullo patefecit loco.
Set magnum nescio quid necesse est evenisse, Parmeno,
Unde ira inter eas intercessit, quae tam permansit diu. 25
P.A.R. Aut quidem hercle parvom, si vis veram verba ad rationem
exigi.

Non maxumae, quae maxumae sunt interdum irae, injuriae
Faciunt: nam saepe est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est,
Cum de eadem causa est iracundus factus inimicissimus.
Pueri inter sese quas pro levibus noxiis iras gerunt? 30

Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem illae mulieres sunt, ferme ut pueri, levi sententia:
Fortasse unum aliquod verbum inter eas iram hanc concivisse, ere.
P.A.M. Abi, Parmeno, intro, ac me venisse nuntia. *P.A.R.* hem,
quid hoc est? *P.A.M.* tace.

Trepidari sentio, et cursari rursum prorsum. *P.A.R.* agedum,
ad fores 35

Accedo propius. heur, sensitin? *P.A.M.* noli fabularier.
Pro Iuppiter, clamorem audivi. *P.A.R.* tute loqueris, me vetas.
M. Tace, obsecro, mea gnata. *P.A.M.* matris vox visa 'st Philumena.
Nullus sum. *P.A.R.* qui dum? *P.A.M.* perii. *P.A.R.* quamobrem?
P.A.M. nescio quod magnum malum

Profecto, Parmeno, me celas. *P.A.R.* uxorem Philumenam 40
Pavitare nescio quid dixerunt: id si forte est, nescio.
P.A.M. Interii: cur id mihi non dixi? *P.A.R.* quia non poteram
una omnia.

P.A.M. Quid morbi est? *P.A.R.* nescio. *P.A.M.* quid? nemon' medicum
adduxit? *P.A.R.* nescio.

P.A.M. Cesso hinc ire intro, ut hoc quamprimum, quicquid est,
certo sciam?

Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam adfectam? 45
Nam si periculum in te illum inest, perisse me una haut dubium est.

P.A.R. Non usus facto est mihi nunc hanc intro sequi:

Nam invisos omnis nos esse illis sentio.

Heri nemo voluit Sostratam intro admittere.

Si forte morbus amplior factus siet, 50

Quod sane nolim, maxume eri causa mei;

Servom ilico introisse dicent Sostratae,

Aliquid tulisse commiscentur mali

Capiti átque aetati illórum, qui jam auctús siet.
Era in crímen veniet, égo vero in magnúm malum. 55

ACTUS III. SCENA II.

SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILUS.

So. Nescío quid jamdudum aúdio hic tumultuari mísera:
Male métuo, ne Philúmenae magis mórbus adgravéscat:
Quod te, Aésculapi, et té, Salus, ne quid sit hujus, óro.
Nunc ad eam visam. *PAR.* heus, Sóstrata. *So.* hem. *PAR.* ite-
rum istinc excludére?

So. Ehem, Pármeno, tun' hic eras? perii, quid faciam mísera? 5
Non visam uxorem Pámphili, cum in próxumo hic sit aegra?

PAR. Non visas? ne mittás quidem viséndi causa quémquam.
Nam qui amat, cui odio ípsus est, bis fácere stulte áuco.
Labórem inanem ípsús capit, et illi molestiam ádfert.

Tum filius tuus introiit, vidére, ut venit, quid agat. 10

So. Quid áis? an venit Pámphilus? *PAR.* venit. *So.* dis gra-
tiam hábeo.

Hem, istóc verbo animus mí rediit, et cúra ex corde excéssit.

PAR. Iam eá te causa máxume nunc húc introire nólo:

Nam, sí remittent quíppiam Philúmenam dolóres,
Omném rem narrabit, scio, continuo sola sóli. 15

Quae intérvos intervénierint, unde ortum ést initium irae.

Atque éccum, video ípsum égređi, quam tristis. *So.* o mi gnáte.

PAM. Mea máter, salve. *So.* gaúdeo venísse salvom. sálvan?

Philúmena est? *PAM.* meliúscula est. *So.* utinam ístuc ita di fáxint.

Quid tu ígitur lacrimas? aut quid es tam tristis? *PAM.* recte,
máter. 20

So. Quid fút tumultú? dic mihi: an dolór repente invásit?

PAM. Ita fáctum 'st. *So.* quid morbi ést? *PAM.* febris. *So.* coti-
diana? *PAM.* ita ájunt.

I sódes intro, cónsequar jam té, mea mater. *So.* fiat.

PAM. Tu púeris curre, Pármeno, obviam, átque eis, onera adjúta.

PAR. Quid? nón sciunt ipsi viam, domúm qua redeant? *PAM.*
céssas? 25

ACTUS III. SCENA III.

PAMPHILUS.

Néqueo mearum rérum initium ullum invenire idóneum,
Unde exordiár narrare, quae nec opinanti áccidunt;
Pártim quae perspéxi his oculis, pártim quae accepi aúribus:
Quá me propter éxanimatum cítiús eduxi foras.
Nám modo intro ut mé corripui tímídis, alio súspicans 5

Mórbo me visúrum adfectam, ac sénsi uxorem esse; ei mihi,
 Póstquam me aspexére ancillae advénisse, ilico omnés simul
 Laétae exclamant, Vénit, id quod dérepente aspéxerant.
 Sét continuo vóltum earum sénsi inmutari ómnium,
 Quia tam incommode illis fors obtúlerat adventum meum. 10
 Úna illarum intérea propere praécucurrit, nuntians,
 Mé venisse: ego eius videndi cúpidus, recta cónsequor.
 Póstquam intro adveni, éxtemplo ejus mórbum cognovi miser:
 Nám neque, ut celáre posset, témpus spatium ullum dabat:
 Néque voce alia, ac rés monebat ipsa, poterat cónqueri. 15
 Póstquam aspexi, o fácinus indignum, inquam: et corripui ilico
 Me inde lacrumans, incredibili re átque atroci pércitus:
 Máter consequitur: jam ut limen éxirem, ad genua áccidit,
 Lácrumans misera: míseritum est. profécto hoc sic est, út puto.
 Ómnibus nobis út res dant sese, ita magni atque humilés sumus. 20
 Hanc habere orationem mécum principio institit:
 „Ó mi Pamphile, ábs te quamobrem haec áberit, causám vides:
 Nám vitium est oblátum virgini ólim ab nescio quo improbo.
 Nunc huc confugit, te atque alios pártum ut celaré suum.“
 Sét cum orata ejús reminiscor, néqueo, quin lacrumém miser. 25
 „Quaéque fors fortúna est, inquit, nóbis quae te hodie obtulit,
 Pér eam te obsecrámus ambae, sí jus, sí fas ést, uti
 A'dversa ejus pér te tecta tácitaque apud omnis sient.
 Si úmquam te erga animo ésse amico sénsi eam, mi Pámphile;
 Síne labore hanc grátiam te ut sibi des pro illa, núnc rogat. 30
 Céterum de rédducenda id fácias, quod in rem sit tuam.
 Párturire eám, neque gravidam esse éx te, solus cónscius.
 Nam ájunt tecum póst duobus cóncubuisse eam ménsibus.
 Túm, postquam ad te vénit, mensis ágitur hic jam séptimus:
 Quód te scire, ipsa indicat res, núnc sí potis ést, Pámphile, 35
 Máxime voló doque operam, ut clam éveniát partús patrem,
 Atque adeo omnis. sét si id fieri nón potest, quin séntiant,
 Dicam abortum essé: scio, nemini áliter suspectum fore,
 Quín, quod verisímile ést, ex te récte eum natum putent.
 Cóntinuo exponétur: hic tibi níhil ést quicquam incómmodi: 40
 E't illi miserae indigne factam injúriam contéxeris.“
 Pólicitus sum; et sérvare in eo cértum 'st, quod dixi, fidem.
 Nám de redducénda, id vero ne útiqum honestum esse árbitror:
 Néc faciam: etsi amór me graviter cónsuetudoque eius tenet.
 Lácrumo, quae postháca futura 'st víta, cum in mentém venit, 45
 Sólitudoque. ó fortuna, ut númquam perpetua és data.
 Sét jam prior unór me ad hanc rem exércitatum réddidit.
 Quó ego eum cónsilio missum féci, eodem huic operám dabo.
 Adest Pármeno cum púeris: hunc minimé 'st opus
 In hác re adesse: nam ólim soli crédidi, 50

Eá me abstínuisse in principio, cùm data est:
Vereór, si clamorem eius hic crebro exaúdiat,
Ne párturire intéllegat. aliquó mihi est
Hinc áblegandus, dùm parit Philúmena.

ACTUS III. SCENA IV.

PARMENO. SOSIA. PAMPHILUS.

PAR. Ain' tú, tibi hoc incómodum evenisse iter?

SO. Non hércle verbis, Pármeno, dici potest
Tantum, quam re ipsa návigare incómodum 'st.

PAR. Itane ést? *SO.* o fortunáte, nescis quid mali
Præterieris, qui núnquam es ingressús mare. 5

Nam aliás ut mittam miserias, unam hánc vide:

Diés triginta aut plús eo in naví fui,

Cum intérea semper mórtem expectabám miser:

Ita úsque advorsa tēpestate usi sumus.

PAR. Odiósum. *SO.* haut clam me est: dénique hércle aufúgerim 10

Potíus, quam redeam, si eó mi redeundúm sciam.

PAR. Olím quidem te causæ impellebánt leves,

Quod núnca minitare fácere, ut faceres, Sósia.

Set Pámphilum ipsum video stare ante óstium:

Ité intro: ego hunc adíbo, si quid mé velit. 15

Ere, étiam tu hic stas? *PAM.* ét quidem te expectáns. *PAR.*
quid est?

PAM. In árcem transcurso ópus est. *PAR.* cui homini? *PAM.* tibi.

PAR. In árcem? quid eo? *PAM.* Cállidemidem hóspitem

Mycónium, qui mecum úna vectus 'st, cónveni.

PAR. Perí. vovisse hunc dicam, si salvós domum 20

Redisset umquam, ut me ámbulando rúmperet.

PAM. Quid cēssas? *PAR.* quid vis dicam? an conveniám modo?

PAM. Immo, quód constitui me hódie conventúrum eum,

Non pōsse, ne me frástra illi expectét. vola.

PAR. At nón novi hominis faciém. *PAM.* at faciam, ut nóveris: 25

Magnús, rubicundus, crispus, crassus, cásius,

Cadáverosa faciē. *PAR.* di illum pérduint.

Quid, si non veniet? máneamne usque ad vésperum?

PAM. Manéto: curre. *PAR.* nón queo: ita deféssus sum. 30

PAM. Ille ábiit. quid agam infélix? prorsus néscio,

Quo pácto hóc celem, quód me oravit Mýrrhina,

Suæ gnátae partum: nám me miseret mülteris.

Quod pótero faciam, támēn ut pietatém colam:

Nam mé parenti pótius, quam amori óbsequi

Opórtet. attat éccum, Phidippum ét patrem 35

Video: hórsum pergunt: quid dicam hisce, incértus sum.

ACTUS III. SCENA V.

LACHES. PHIDIPPUS. PAMPHILUS.

L. Dixtin' dudum, illám dixisse, se exspectare filium?
Ph. Factum. *L.* venisse ajunt: redeat. *Pa.* causae quid dicám patri,
 Quámobrem non reddúcam, nescio. *L.* quém ego hic audívi loqui?
Pa. Cértum affirmare ést viam me, quám decrevi persequi.
L. Ypsus est, de quo hóc agebam técum. *Pa.* salve, mi pater. 5
L. Gnáte mi, salvé. *Ph.* bene factum, te ádvenisse, Pámphile:
 E't adeo, quod máximum 'st, salvom átque validum. *Pa.* créditur.
L. A'dvenis modo? *Pa.* ádmodum. *L.* cedo, quid reliquit Phánia,
 Cónsobrinus nóster? *Pa.* sane hercle hómo voluptati óbsequens
 Fúit, dum vixit: ét qui sic sunt: haút multum heredém juvant. 10
 Sibi vero hanc laudém relinquunt: vixit, dum vixit, bene.
L. Túm tu igitur nihil átulisti huc úna plus senténtia?
Pa. Quicquid est id, quód reliquit, prófuit. *L.* immo óbfuit:
 Nam illum vivum et sálvom vellem, *Ph.* impúne optare istúce licet:
 Ille reviviscét jam numquam; et tamen, utrum malis, scio. 15
L. Héri Philumenam ad se adcersi hic jússit: dic, jussisse te.
Ph. Nólí fodere: jússi. *L.* set eam jám remittet. *Ph.* scilicet.
Pa. O'mnem rem scio, út sit gesta: advéniens audívi modo.
P. At istos invidós dí perdant, qui haéc libenter núntiant.
La. E'go me scio cavisse, ne ulla mérito contumélia 20
 Fieri a vobis pósset: idque sí nunc memorare hic velim,
 Quám fideli animo ét benigno in illam et clementi fui,
 Vére possum: ní te ex ipsa haec mágis velim resciscere:
 Námque eo pacto máxime apud te méo erit ingenió fides,
 Cum illa, quae in me núnc iniqua est, aequa de me dixerit. 25
 Néque mea culpa hóc discidium evénisse, id testór deos.
 Sét quando esse indignam sese députat, matri meae
 Quae concedat, quaeque ejus mores tóleret sua modéstia;
 Néque alio componi pacto pótis inter eas grátia 'st;
 Ségreganda aut máter a me est, Phidippe, aut Philúmena: 30
 Núnc me pietas mátris potius cómmodum suadét sequi.
L. Pámphile, haut invito ad aures sérmo mihi accidit tuus,
 Cúm res postputásse te omnis praé parente intéllego.
 Vérum vide, ne impulsus ira práve insistas, Pámphile.
Pa. Quid ego ira impulsus núnc in illam inquos sim? 35
 Quae númquam quicquam ergá me comméritá 'st, pater,
 Quod nóllem; et saepe méritam, quod vellém, scio:
 Amóque et laudo et véhementer desidero:
 Nam fuisse erga me míro ingenio expértus sum:
 Illique exopto, ut reliquám vitam exigat 40
 Cum eó viro, me qui sit fortunátior:
 Quandóquidem illam a me distrahit necéssitas.

Ph. Tibi id in manu est, ne fiat. *L.* si sanus sies,
Iube illam redire. *Pa.* non est consilium, pater:
Matris servibo commodis. *L.* quo abis? mane, 45
Mane, inquam: quo abis? *Ph.* quae haec est pertinacia?
L. Dixi, Phidippe, hanc rem aegre laturum esse cum?
Quamobrem te orabam, filiam ut remitteres.
Ph. Non credidi edepol adeo inhumanum fore:
Itan' is nunc sibi me supplicaturum putat? 50
Si est, ut velit reddere uxorem; licet:
Sin alio est animo; renumeret dotem huc, eat.
L. Ecce autem, tu quoque proterve iracundus es.
Pa. Percuntumax redisti huc nobis, Pamphile.
L. Decedet ira haec: etsi merito iratus est. 55
Ph. Quia paulum vobis accessit pecunia,
Sublati animi sunt. *L.* etiam mecum litigas?
Ph. Deliberet, renuntietque hodie mihi,
Velitne an non: ut alii, si huic non est, siet.
L. Phidippe, ades, audi paucis. abiit, quid mea? 60
Postramo inter se transigant ipsi, ut lubet:
Quando nec gnatus neque hic mi quicquam obtemperant;
Quae dico parvipendunt, porto hoc iurgium
Ad uxorem, cuius haec fiunt consilio omnia:
Atque in eam hoc omne, quod mihi aegre 'st, evomam. 65

ACTUS IV. SCENA I.

MYRRHINA. PHIDIPPUS.

M. Perii, quid agam? quos me vortam? quid viro, meo respondebo
Misera? nam audivisse vocem pueri visus 'st vagientis:
Ita corripuit de repente tacitus sese ad filiam:
Quod si rescierit, peperisse eam; id qua causa clam me habuisse 5
Dicam, non edepol scio.
Set ostium conerpuit: credo, ipsum exire ad me: nulla sum.
Ph. Uxor, ubi me ad filiam ire sensit, se eduxit foras:
Atque eccam video, quid ais, Myrrha? heus tibi dico. *M.*
mihine, mi vir?
Ph. Vir ego tuus sim? tu virum me, aut hominem deputas
adeo esse?
Nam si utrumvis horum, mulier, umquam tibi visus forem, 10
Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. *M.* quibus? *Ph.* at
regitas?
Peperit filia? hem, taces? ex quo? *M.* patrem istuc rogare
aequom est?
Ph. Perii: ex quo censés, nisi ex illo, cui data est nuptum, obsecro?
Ph. Credo: neque adeo arbitrari patris est aliter. set demiror,

Quid sit, quamobrem tantopere omnis nós celare vólueritis 15
 Pártum; cum praesértim et recte et témpore ipso pépererit.
 A'deon pervicáci esse animo, ut púerum praephtarés perire,
 E'x quo firmiorem inter nos fóre amicitiam pósthac scires:
 Pótius quam advorsum ánimi tui libidinem esset cum illo nupta?
 E'go etiam illorum ésse culpam hanc crédidi, quae tést penes. 20
 M. Mísera sum. Ph. utinám sciam esse istúe: set nunc mi in
 méntem venit ex

Hác re, quod locúta es olim, quum illum generum cépimus:
 Nám negabas, filiam tuam pósse te nuptám pati
 Cúm eo, qui meretricem amaret, qui pernóctarét foris.

M. Quámvis causam hunc súspicari, quam ípsam veram,
 mávolo. 25

Ph. Múlto prius, quam tú, illum scivi habére amicam, Mýrrhina:
 Vérum id vitium núnquam decrevi ésse ego adulescéntiae:
 Nam id ómnibus innatum. át pol jam aderit, sé quoque etiam
 cum óderit.

Set, ut ólim te ostendísti, nil cessávisti eadem esse úsque adhuc:
 Ut filiam ab eo abdúceres; neu, quód ego egissem, essét ratum. 30
 Id núnce res iudícium haéc facit, quo pácto factum vólueris.

M. A'deon' me esse pérvicacem cénses, cui matér siem
 Ut eo essem animo, si éssét nostro ex úsu hoc matrimónium?
 Ph. Tún' prospicere aut iudícare, nóstram in rem quod sit, potes?
 Aúdísti ex aliquó fortasse, qui vidisse eum diceret 35

E'xeuntem aut introeuntem ad amicam, quid tum póstea?
 Sí modeste ac ráro hoc fecit: nóne dissimuláre nos
 Mágis humanum est, quám dare operam, id scire, qui nos óderit?
 Nám si is posset áb ea sese dérepente avéllere,
 Quácum tot consuésset annos; nóne eum hominem dúcerem, 40
 Né virum satis firmum gnatae. M. mitte adulescentem óbsacro:
 E't quae me peccásse ais. abi, eum, sólum solus cónveni:
 Róga, velitne annón uxorem: si ést, ut dicat velle se,
 Rédde: sin est autem, ut nolit, récte consuluí meae.

Ph. Si quidem ille ipse nóne volt, et tu sénsti, esse in eo,
 Mýrrhina, 45

Péccatum; aderam, cuius consilio fúerat ea par próspici.
 Quámobrem incendor ira, te ausam fácere haec injussú meo:
 Interdico, ne éxtulisse extra aedis puerum usquám velis.
 Sét ego stultiór, meis dictis párrere hanc qui póstulem.
 I'bo intro, atque edicam servis, né quoquam ecferrí sinant. 50
 M. Nullám pol credo múlierem me míseriorem vivere:
 Nam ut híc laturus hóc sit, si ípsam rem, út siet, resciverit,
 Non édepol clam me est, cum hóc, quod levius 'st, tam ánimo
 iracundó tulit:

Nec, quá via senténtia ejus póssit mutari, scio.

Hoc mi unum ex plurimis miseriis reliquum fuerat malum, 55
 Si, puerum ut tollam, cogit, cui nos qui sit nescimus pater:
 Nam cum compressa est gnata, forma in tenebris nosci non quita est:
 Neque detractum ei tum quicquam est, qui post posset nosci qui siet:
 Ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens anulum.
 Simul vereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat diutius 60
 Celare, cum sciet, alienum puerum tolli pro suo.

ACTUS IV. SCENA II.

SOSTRATA. PAMPHILUS.

So. Non clam me est, gnate mi, tibi me esse suspectam, uxorem tuam

Propter meos mores hinc abisse: etsi ea dissimulas sedulo:
 Verum ita me di ament, itaque obtingant ex te, quae exopto mihi,
 Ut numquam sciens commeri, merito ut caperet odium illam mei:
 Teque ante quod me amare rebar, ei rei firmasti fidem: 5
 Nam mi intus tuus pater narravit modo, quo pacto me habueris
 Praepositam amori tuo: nunc tibi me certum est contra gratiam
 Referre, ut aput me praemium esse positum pietati scias.
 Mi Pamphile, hoc et vobis et meae commodum famae arbitror:
 Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certo decrevi patre; 10
 Ne mea praesentia obstet, neu causa ulla restet reliqua,
 Quin tua Philumena ad te redeat. *Pa.* quaeso, quid istuc consili est?

Illius stultitia victa, ex urbe tu rus habitatum migres?
 Haut facies: neque sinam, ut qui nobis, mater, maledictum velit,
 Mea pertinacia esse dicat factum, haut tua modestia. 15
 Tum tuas amicas te et cognatas deserere et festos dies
 Mea causa, nolo. So. nil pol jam istaec mihi res voluptatis ferunt:

Dum aetatis tempus tulit, perfuncta satis sum: satias jam tenet
 Studiorum istorum: haec mihi nunc cura est maxuma, ut ne cui mea
 Longinquitas aetatis obstet; mortemve exspectet meam. 20
 Hic video me, esse invisam inmerito: tempus est concedere.
 Sic optime, ut ego opinor, omnis causas praecidam omnibus:
 Et me hac suspicione exsolvam, et illis morem gessero.
 Sine me, obsecro, hoc effugere, vulgus quod male audit mulierum.
Pa. Quam fortunatus ceteris sim rebus, absque una hac foret, 25
 Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem. So. obsecro,
 mi Pamphile,

Non tute incommodam rem, ut quaeque est, in animum induces pati?

Si cetera ita sunt, ut vis, itaque, ut esse ego illa existumo;
 Mi gnate, da mi hanc veniam, redduc illam. *Pa.* vac miseró mihi.

So. Et mihi quidem: nam haec res non minus me male habet,
quam te, gnate mi. 30

ACTUS IV. SCENA III.

LACHES. SOSTRATA. PAMPHILUS.

L. Quem cum istoc sermonem habueris, procul hic stans accepi, uxor.

Istuc est sapere, qui, ubicunque opus sit, animum possis flectere;
Quod sit faciendum post fortasse, idem hoc tu nunc si feceris.

So. Fors fuit pol. L. abi rus ergo hinc: ibi ego te et tu me feres.

So. Spéro ecastor. L. i ergo intro, et compone, quae tecum simul 5
Ferantur. dixi, So. ita ut jubes, faciam. P.A. pater.

L. Quid vis, Pamphile? P.A. hinc abire matrem? minime. L.
quid ita istuc vis?

P.A. Quia de uxore incertus sum etiam, quid sim facturús. L.
quid est?

Quid vis facere, nisi redducere? P.A. equidem cupio, et vix
contineor;

Set non minam meum consilium: ex usu quod est, id persequar: 10

Crede, ea gratia concordet magis, si redducam, fore.

L. Nescias. verum tua refert nihil, utrum illaec fecerint,

Quando haec aberit. odiosa haec est aetas adulescentulis:

E' medio aequum excedere est, postrémo nos jam fabula

Sumus, Pamphile, Senex atque anus. 15

Set video Phidippum egredi per tempus, accedamus.

ACTUS IV. SCENA IV.

PHIDIPPUS. LACHES. PAMPHILUS.

PH. Tibi quoque iratus edepol sum, Philumena,
Graviter quidem. nam hercle abs te est factum turpiter:

Etsi tibi causa est de hac re: mater te inpulit:

Huic vero nulla est. L. opportune te mihi,

Phidippe, in ipso tempore ostendis. PH. quid est? 5

P.A. Quid respondebo his? aut quo pacto hoc operiam?

L. Dic filiae, rus concessuram hinc Sostratam:

Ne récreatur, minus jam quo redeat domum. PH. ah.

Nullam de his rebus culpam commernit tua:

A Myrrhina haec sunt mea uxore exorta omnia: 10

P.A. Mutatio fit. PH. ea nos perturbat, Lache.

P.A. Dum ne reducam; turbet porro, quam velit.

PH. Ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,

Adfinitatem hanc sane perpetuam volo:

Sin est, ut aliter tua siet sententia, 15
 Accipias puerum. *PA.* sensit peperisse: occidi.
L. Puerum? quem puerum? *PA.* natus est nobis nepos:
 Nam abducta a vobis praegnas fuerat filia,
 Neque fuisse praegnatam umquam ante hunc scivi diem.
L. Bene, ita me di ament, nuntias: et gaudeo 20
 Natum filium, et illam salvam: set quid mulieris
 Uxorem habes? aut quibus moratam moribus?
 Nosne hoc celatos tandem? nequeo satis,
 Quam hoc mihi videtur factum prave, proloqui.
PH. Non mihi illud factum minus dolet, quam tibi, *Lache.* 25
PA. Etiam si datum fuerat ambiguum hoc mihi,
 Nunc non est; cum eam sequitur alienus puer.
L. Nulla tibi, Pamphile, hic jam consultatio est.
PA. Perii. *L.* hunc videre saepe optabamus diem,
 Cum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem: 30
 Evénit: habeo gratiam dis. *PA.* nullus sum.
L. Reduc uxorem, ac noli adversari mihi.
PA. Patér, si ex me illa liberos vellét sibi,
 Aut se esse mecum nuptam; satis certó scio,
 Non clam me haberet, quod celasse intéllego. 35
 Nunc, cum ejus alienum á me esse animum sentiam,
 Neque conventurum inter nos posthac arbitrer;
 Quamobrem reducam? *L.* máter quod suasit sua,
 Adulescens mulier fecit. mirandumne id est?
 Censén, te posse reperire ullam mulierem, 40
 Quae careat culpa? an quia non delinquunt viri?
PH. Vosmet videte jam, *Lache* et tu Pamphile,
 Remissan' opus sit vobis, reductan' domum.
 Uxor quid faciat, in manu non est mea.
 Neutra in re vobis difficultas á me erit. 45
 Set quid faciemus puero? *L.* ridiculé rogas:
 Quicquid futurum est, huic suum reddas scilicet;
 Ut alamus nostrum. *PA.* quem ipse neclexit pater,
 Ego alam? *L.* quid dixi? cho an non alemus, Pamphile?
 Prodemus quaeos potius? quae haec amenia est? 50
 Enimvero prorsus jam tacere non queo.
 Nam cogis, ea, quae nolo, ut praesente hoc loquar.
 Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
 Aut quid sit hoc, quod sollicitere ad hunc modum?
 Primum hanc ubi dixi causam, te propter tuam 55
 Matrem non posse habere hanc uxorem domi;
 Pollicita est ea se concessuram ex aedibus.
 Nunc, postquam ademptam hanc quoque tibi causam vides;
 Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.

- Errás, tui animi sí me esse ignarum putas. 60
 Aliquando tandem huc animum ut adducas tuum,
 Quam longum spatium amandi amicam tibi dedi?
 Sumptus quos fecisti in eam, quam animo aequo tuli?
 Egi atque oravi tecum, uxorem ut duceres.
 Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo. 65
 Quae tum, obsecutus mihi, fecisti ut decuerat.
 Nunc animum rursus ad meretricem induxisti tuum:
 Cui tu obsecutus, facis huic adeo injuriam.
 Nam in eandem vitam te revolutum denovo
 Video esse. *PA.* mene? *L.* te ipsum; et facis injuriam. 70
 Confingis falsas causas ad discordiam,
 Ut cum illa vivas, testem hanc cum abs te amoveris:
 Sensitque adeo uxor. nam ei causa alia quae fuit,
 Quamobrem abs te abiret? *PH.* plane hic divinát: nam id est.
PA. Dabo iusjurandum, nihil esse istorum tibi. *L.* ah, 75
 Reduc uxorem: aut, quamobrem non opus sit, cedo.
PA. Non est nunc tempus. *L.* puerum accipias: nam is quidem
 In culpa non est: post de matre video.
PA. Omnibus modis miser sum: nec, quid agam, scio:
 Tot me nunc rebus miserum concludit pater. 80
 Abibo hinc, praesens quando promoveo parum.
 Nam puerum injussu credo non tollent meo;
 Praesertim in ea re cum sit mi adjutrix socrus.
L. Fugis? hem, nec quicquam certi respondes mihi?
 Num tibi videtur esse apud sese? sine: 85
 Puerum, Phidippe, mihi cedo: ego alam. *PH.* maxime.
 Non mirum fecit uxor, si hoc aegre tulit:
 Amarae mulieres sunt, non facile haec ferunt.
 Propterea haec ira 'st: nam ipsa narravit mihi:
 Id ego hoc praesente tibi nolueram dicere: 90
 Neque illi credebam primo: nunc verum palam est.
 Nam omnino abhorrere animum huic video a nuptiis.
L. Quid ergo agam, Phidippe? quid das consili?
PH. Quid agas? meretricem hanc primum adeundam censo:
 Oramus: accusemus: gravius denique 95
 Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.
L. Faciam ut mones. eho curre, puer, ad Bacchidem hanc
 Vicinam nostram: huc evoca verbis meis.
 At te oro porro in hac re adjutor sis mihi. *PH.* ah,
 Jamdudum dixi, itidemque nunc dico, Lache: 100
 Manere adfinitatem hanc inter nos volo,
 Si ulli modo est, ut possit; quod spero fore.
 Set vin' adesse me una, dum istam convenis?
L. Immo vero abi, aliquam puero nutricem para.

ACTUS V. SCENA I.

BACCHIS. LACHES.

B. Non hoc de nihilo 'st, quod Laches me nunc conventam esse expetit:

Nec pol me multum fallit: quin, quod suspicor, sit, quod velit.

L. Videndum est, ne minus propter iram hinc impetrem, quam possiem:

Aut ne quid faciam plus, quod post me minus fecisse satius sit. Adgrédia. Bacchis, salve. 5

B. Salvé, Lache. *L.* edepol crédo, te non nil mirari, Baccchis,

Quid sit, quapropter te huc foras puerum évocare jussi.

B. Ego pol quoque etiam timida sum, cum venit in mentem, quae sim:

Ne nomen quaesti mi obsiet: nam mores facile tutor.

L. Si véra dicis, nil tibi est a me pericli, mulier: 10

Nam jam aetate ea sum, ut non siet peccato mi ignosci aequom:

Quo magis res omnis cautius, ne temere faciam, aduro.

Nam, si id nunc facis facturave es, bonas quod par est facere;

Inscitum, offerre injuriam tibi, inmerenti iniquom est.

B. Est magna ecastor gratia, de istac re quam tibi habeam, 15

Nam qui post factam injuriam purget, parum mihi prosit.

Set quid istuc est? *L.* meum receptas filium ad te Pamphilum. *B.* ah.

L. Sine dicam; uxorem hanc prius quam duxit, vóstrum amorem pertuli.

Mane: nondum etiam dixi id, quod volui: hic nunc habet

Uxorem: quaere alium tibi, dum tempus consulendi est: 20

Nam neque ille hoc aetatem animo erit, neque pol tu eadem ista aetate.

B. Quis id ait? *L.* socrus. *B.* méne? *L.* te ipsam: et filiam abduxit suam:

Puerumque ob eam rem clam voluit, natus qui est, extinguere.

B. A'lid si scirem, qui firmare meam apud vos possem fidem,

Sancitius, quam jusjurandum; id pollicerer tibi, Lache, 25

Ségregatum habuisse, uxorem ut duxit, a me Pamphilum.

L. Lépida es. set scin', quid volo potius sodes facias? *B.* quid? cedo.

L. Eas ad mulieres huc intro, atque istuc jusjurandum idem

Polliceari illis: exple animum iis, teque hoc crimine expedi.

B. Fáciam: quod pol, si ésset alia ex quaestu hoc, haut facerét, scio; 30

Ut de tali causa nuptae mulieri se ostenderet.

Set nolo esse falsa fama gnatum suspectum tuum;

Nec leviozem vobis, quibus est minime aequom, vidierim

Inmerito: nam méritus de me est, quod queam, illi ut commodem.

L. Fácilem benivolúmque lingua túa jam tibi me réddidit: 35
 Nám non sunt solae árbitratae haec: égo quoque etiam hoc crédidi.
 Núc cum ego te esse praeter nostram opiniónem cómpéri,
 Fác, eadem ut sis pórró: nostra utére amicitia, út voles:
 A'liter si: set répprimam me, ne aégre quicquam ex me audias:
 Vérum hoc te moneo únum, qualis sim amicus, aut quid
 póssiem, 40
 Pótius quam inimicús, periculum fácias.

ACTUS V. SCENA II.

PHIDIPPUS. LACHES. BACCHIS.

PH. Nil aput mé tibi

Defieri patiar: quín, quod est, benigne praebéatur.
 Set tú cum satura atque ébria es, et púer ut satur sí, fácito.

L. Nostér socer, videó, venit: nutricem puero addúcit.

Phidippe, Bacchis déierat persáncte. *PH.* haecine ea 'st? *L.*
 haéc est. 5

PH. Nec pól istae metuunt deós: neque has respicere deos opinor.*B.* Ancillas dedo: quólubet cruciáta per me exquire.

Haec rés hic agitur: Pámphilo me fácere ut redeat úxor,

Opórtet: quod sí effécero, non poénitet me fúmae,

Solám fecisse id, quód aliae meretrices facere fúgitant. 10

L. Phidippe, nostras mulieres suspéctas fuisse fálsó

Nobis, in re ipsa invénimus: porró hánc nunc experiámur.

Nam sí compererit crimini tua se úxor credidísse,

Missam íram faciet: sín autem est ob eám rem iratus gnátus,

Quod péperit úxor clam, id leve 'st: cito ab eo haec ira ab-
 scédet. 15

Profécó in hac re nil mali est, quod sít discidio dignum,

PH. Velím quidem hercle. *L.* exquire: adest: quod sátis sí,
 faciet ipsa.
PH. Quid mí istacc narras? ún quía non tute ipse dudum audísti,

De hac re ánimus meus ut sít, Laches? illis modo explete ánimum.

L. Quaeso édepol, Bacchis, quód mihi es pollicita, tute ut sérvés. 20*B.* Ob eám rem vin' ergo íntroeam? *L.* í, atque exple íis ani-
 mum, ut crédant.
B. Eo; étsi scio pol hís meum fore cónspectum ívisum hódie:

Nam núpta meretrici hóstis est, a víro ubi segregáta est.

L. At haéc amicae erúnt, ubi, quamobrem advéneris, resciscent.
PH. At eásdem amicas fóre tibi promíto, rem ubi cognórint: 25

Nam illás errore et té simul suspícione exsólves.

B. Perí, pudet Philúmenae: vos séquimini intro huc ámbae.*L.* Quid est quód mihi malim, quám quod huic íntellego evenire?

Ut grátiam ineam sine meo dispéndio et mihi prósim.

Nam si est, ut haec nunc Pámphilum vere ab se segregárit, 30
Scit, sé nobilitatem ex ea re náctam et gloriam esse:
Refert grátiam eji, unáque nos sibi ópera amicos júngit.

ACTUS V. SCENA III.

PARMENO. BACCHIS.

PA. E'depol ne meam érus esse operam députat parvi preti;
Qui ób rem nullam misit, frustra ubi tótum desedi diem?
Mýconium hospitém dum exspecto in árce Callidémidem.
Itaque ineptus hódie dum illi sédeo, ut quisquam vénerat,
Accedebam: aduléscens, dic dum quaéso, tun' es Mýconius? 5
„Nón sum.“ at Callidémides? „non.“ hópitem ecquem Pámphilum
Híc habes? omnes negabant: néque eum quemquam esse árbitror.
Dénique hercle jám pudebat: ábii set quid Báčchidem
Ab nostro adfíne éxeuntem vídeo? quid huic híc est rei?
B. Pármeno, opportúne te offers, própere curre ad Pámphilum. 10
PA. Quid eo? *B.* dic, me oráre, ut veniat. *P.* ad te? *B.* immo
ad Philúmenam.

PA. Quid rei est? *B.* tua quód nil refert, pércontari désinas.
PA. Nil aliud dicam? *B.* étiam; cognosse ánulum illum
Mýrrhinam
Gnátae suae fuisse, quem ipsus ólim mi dederát. *P.* scio.
Tántumne est? *B.* tantum: áderit continuo, hóc ubi ex te au-
dáverit. 15
Sét cessas? *P.* minime équidem; nam hodie míhi potestas háut
data 'st:

Ita cursando atque ámbulando tótum hunc contrívi diem.
B. Quantam óbtuli adventú meo laetítiam Pamphilo hódie?
Quot cómmodas res áttuli? quot autém ademi córas?
Gnatum eí restituo, paéne qui harum ipsíusque opera périit: 20
Uxórem, quam nunquam ést ratus posthác se habiturum, réddo:
Qua ré suspectus suó patri et Phidippo fuit, exsólvi:
Híc ádeo his rebus ánulum fuit ínitium inveniúndis.
Nam mémini, abhinc mensés decem fere ad me nocte prima
Confúgere anhelantém domum, sine cómite, vini plénum, 25
Cum hoc ánulo: extimui ílico: mi Pámphilé, inquam, amábo,
Quid éxanimatus's, óbsacro? aut unde ánulum istum náctus's?
Dic mi. ille alias res ágere se simuláre. postquam vídeo
Nescío quid suspectárier, magis coépi instare, ut dicat.
Homo sé fatetur vi in via nescío quam compressisse: 30
Dicítque, sese illi ánulum, dum lúctat, detraxísse:
Eúm cognovit Mýrrhina in dígito modo me habéntem:
Rogat, unde sit: narro ómnia haec: indé 'st cognitio fácta,
Philúmenam esse cómpressam ab eo, et filium inde hunc náctum.

Haec tót propter me gáudia illi cóntigisse, laetor: 35
 Etsi hóc meretrices áliae nolunt: néque enim est in rem nóstram,
 Ut quisquam amator náptiis laetétur. verum ecástor,
 Numquam ánimus quaesti grátia ad malis adducam pártis.
 Ego, dum illo licitum 'st, úsa sum benigno et lepido et cómi.
 Incómmodè mihi núptiis evénit: factum fáteor: 40
 At pól me fecisse árbitor, ne id mérito mi eveniret.
 Multa ex quo fuerint cómmoda, ejus incómmoda aequum 'st férre.

ACTUS V. SCENA IV.

PAMPHILUS. PARMENO. BACCHIS.

PAM. Vide mi Parmeno, étiam sodes, út mi haec certa et clára
 attuleris;

Né me in breve pellicias tempus gáudio hoc falsó frui.

PAB. Vísium est. PAM. certen? PAB. certe. PAM. deus sum, si
 hóc ita 'st. PAB. verum réperies.

PAM. Mánedum sodes: timeo, ne aliud crédam, atque aliud núnties.

PAB. Máneo. PAM. sic te dixe opinor, invenisse Mýrrhinam, 5
 Báčchidem suum ánulum habere. PAB. fáctum. PAM. cum, quem
 olim éi dedi:

E'aque hoc mihi te núntiare jússit: itane est fáctum? PAB.
 ita, inquam.

PAM. Quis me est fortunátior? venustátisque adeo plénior?

E'gone pro hoc te núntio quid dónem? quid? quid? néscio.

PAB. At égo scio. PAM. quid? PAB. nihil enim: 10
 Nám neque in nuntió, neque in me ipso, tibi boni quid sit, scio.

PAB. E'gon' te, qui ab orco mórtuum me réducem in lucem féceris,
 Sinám sine munere á me abire? ah nímium me ingrátum putas.

Set Báčchidem, eccam, video stare ante óstium:
 Me exspéctat, credo: adíbo. B. salve, Pámphile. 15

PAM. O Báčchis, o mea Báčchis, servatrix mea.

B. Bene fáctum; et volupe 'st. PAM. fáctis, ut crédam, facis:

Antíquaque adeo tuám venustatem óbtines,

Ut vóluptati obitus, sérmo, adfatus tuús, quocumque advéneris,
 Sempér sit. B. ac tu ecástor morem antiquom atque ingenium 20
 óbtines,

Ut únus omnium hómo te vivat nusquam quisquam blándior.

PAM. Ha, ha, hé, tun' mi istuc? B. récte amasti, Pámphile,
 uxorem tuam:

Nam núquam ante hunc diém meis oculis eám, quod nossem,
 videram:

Perlíberalis vísa 'st. PAM. dic verum. B. ita me di ament, Pámphile.

PAM. Dic mi, hárum rerum núm quid dixi jám patri? B. nil.
 PAM. néque opus est 25

Adeo muttito. placet, haut fieri hoc itidem, ut in comoediis,
Omnia omnes ubi resciscunt. hic, quos fuerat par resciscere,
Sciunt: quos non autem aequom 'st scire, neque resciscunt ne-
que scient.

B. Immo etiam, qui hoc occultum iri facilius credas, dabo.
Myrrha ita Phidippo dixit, júri jurandó meo 30
Sé fidem habuisse, ét propterea té sibi purgatum. PAM. óptume 'st:
Spéroque, hanc rem esse éventuram nóbis ex senténtia.

PAB. E're, licetne scire ex te hodie, quid sit, quod feci boni?
Aut quid istuc est, quód vos agitis? PAM. nón licet. PAB. ta-
men súspicor.

Ego hunc ab orco mórtuum? quo pácto? PAM. nescis, Pármeno, 35
Quantum hódie profueris mihi, et me ex quánta aerumna extráxeris.
PAB. Immo vére scio; neque hóc inprudens féci. PAM. ego istuc
sátis scio.

B. An témere quicquam Pármeno praetéreat, quod factó úsus sit?
PAM. Séquere me intro, Pármeno. PAB. sequor: équidem plus
hodié boni

Féci inprudens, quám sciens ante hunc diem unquam. Plaúдите. 40